

Резюме

В статті проведено дослідження принципів правового регулювання суспільних відносин в сфері житлово-комунального господарства села, які можуть бути використані при розробці правового механізму регулювання зазначених відносин.

Ключевые слова: принципи правового регулювання, соціальна сфера села, становлення і розвиток житлово-комунальної інфраструктури.

Summary

The article deals with the study of principles of legal regulation of social relationship in the sphere of rural housing and communal services that can be used at the legal mechanism development of the mentioned relationship.

Key words: principles of legal regulation, rural social sphere, formation and development of housing and communal infrastructure.

Отримано 4.04.2012

С. О. ЛУШПАЄВ

*Сергій Олександрович Лушпаєв, аспірант
Національного університету «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»*

ПРО ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Перш ніж розпочати дослідження принципів правового регулювання національної продовольчої безпеки, слід з'ясувати, що таке принципи права? Принципи права характеризують як: найбільш загальні вимоги, що ставляться до суспільних відносин та їх учасників; вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості та свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи¹. Термін «принцип» у перекладі з латини означає «початок», «першооснова», «первинність». Починаючи із часів Стародавнього Світу принцип був фундаментом соціальної, зокрема правової, системи. Відтак, принципи продовольчої безпеки віднайшли своє відображення в міжнародних та внутрішньодержавних деклараціях, конституціях і в поточному законодавстві. Принципи правового регулювання продовольчої безпеки діють одразу в декількох галузях права, тож є міжгалузевими. Проте найбільшій конкретизації принципи продовольчої безпеки дістають в межах правового інституту продовольчої безпеки, що формується в Україні.

Наведене окреслює актуальність дослідження категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави», сутність якої полягає у виділенні керівних правових засад державного регулювання продовольчої безпеки України. Вивчення категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави» має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає у вдосконаленні відповідних теоретичних положень, а друге – у вирішенні правозастосовних проблем.

Ступінь теоретичної розробки проблеми характеризується тим, що в аграрно-правовій літературі бракує комплексних досліджень принципів правового регулювання продовольчої безпеки України. Вчені-юристи досліджували правові аспекти адміністративно-правового забезпечення національної продовольчої безпеки, зокрема В. І. Курило² та А. Ю. Тригуб³. М. В. Гребенюк зосередив свою увагу на дослідженні сутності категорії «продовольча незалежність» та її співвідношенні із категорією «продовольча безпека»⁴. Т. В. Курман досліджувала складові системи продовольчої безпеки України⁵. В. М. Єрмоленко зробив спробу виділити в змісті продовольчої безпеки окремі чинники⁶.

Метою дослідження є виділення системи принципів правового регулювання продовольчої безпеки держави на основі комплексного аналізу поглядів вчених-юристів і вчених-економістів.

Переходячи до викладу основного матеріалу, слід зазначити, що, розглядаючи категорію «принципи правового регулювання продовольчої безпеки України», необхідно відзначити наявність двох її складових: соціально-економічної та правової парадигм. Оскільки вказані складові знаходяться в тісному діалектичному взаємозв'язку, доцільним видається розглядати їх як дві частини одного цілого.

Найбільшого розвитку принципи продовольчої безпеки дістали в працях вчених-економістів. Так, Б. Й. Пасхавер виділяє низку показників, за дотримання мінімальної межі яких є можливим забезпечення продовольчої безпеки держави: 1) фізичний обсяг продовольчого споживання є сумарним кількісним показником харчування за допомогою калорійності як засобу зважування; 2) продовольча доступність характеризує розмір частки витрат на харчування у видатковій частині сімейних бюджетів; 3) продовольча незалежність країни вимірюється часткою вартості продовольчих продуктів вітчизняного виробництва в загальній вартості продовольчого споживання; являє собою можливість забезпечення життєво важливих продовольчих потреб національними товаровиробниками⁷.

О. Кочетков та Р. Марков виділяють у складі стану продовольчої безпеки наступні складові: 1) рівень забезпеченості держави продуктами харчування національного виробництва; 2) достатня кількість продовольства на національному споживчому ринку (незалежно від місця виробництва цієї продукції); 3) достатня кількість продовольства для соціально незахищених верств населення⁸. О. М. Царенко, П. В. Тархов, В. П. Щербань виокремлюють принцип екологічності продуктів харчування: формування стратегії національної безпеки полягає в економічній відповідальності за якість продуктів харчування та довкілля в усіх ланках агропромислового виробництва⁹.

Р. І. Тринько визначає продовольчу безпеку як: гарантування забезпечення потреб населення в екологічно чистому продовольстві; дотримання рівня науково обгрунтованого споживання; забезпечення платоспроможності за умови, коли 30 % доходу витрачається на продукти харчування. Важливою є пропозиція вченого щодо визначення розміру мінімальної заробітної плати як вартості харчового раціону за ринковими цінами, що визначається згідно з науково обгрутованими нормами споживання, помноженого в три рази. Підтримує цю думку й І. В. Кушнір, пропонуючи за основу мінімальної заробітної плати брати норму споживання¹⁰. Р. І. Тринько, аналізуючи місце продовольчої безпеки в системі державної безпеки, відмічає, що продовольча безпека в ієрархії різних видів безпеки повинна займати особливе місце, оскільки нормальні та повноцінні продукти харчування не мають альтернативних замінників. У зв'язку з цим, до основних чинників продовольчої безпеки належать такі: організаційні форми виробництва; кількість, склад та якість земельних угідь; енергетичні ресурси; робоча сила; технології; наука і наукове обслуговування; екологія; імпортно-експортна політика щодо сільськогосподарської сировини і продовольчих ресурсів¹¹.

На думку В. А. Ільашенко, продовольчу безпеку слід розглядати через призму наступних складових: 1) її забезпечення пов'язано з гарантованим стійким і достатнім рівнем виробництва продовольства, що в повному обсязі забезпечує запити населення; 2) продовольча безпека може бути досягнута, коли гарантовані фізичні й економічні умови населенню для доступу до продовольства; 3) з метою її досягнення продукція сільськогосподарського виробництва повинна стабільно й у достатній кількості поставлятися як на регіональні, так і світові ринки; 4) забезпечення населення доброякісним продовольством, що не наносить шкоди його здоров'ю¹².

О. С. Скидан робить акцент на продовольчій безпеці як на пріоритеті аграрної політики в регіонах України. На думку вченого, держава не гарантує забезпечення продовольчої безпеки кожному з регіонів ... кожен регіон вимушений самостійно вирішувати проблему продовольчої безпеки. Під продовольчою безпекою регіону О. С. Скидан розуміє такий еколого-економічний стан регіону, за якого всі його мешканці забезпечені якісним продовольством у необхідній кількості та асортименті, а це підтримує найвищий рівень їх фізичного та психічного здоров'я, що має вираз у максимально можливій продовжуваності життя. Вчений-економіст виділяє наступні показники стану продовольчої безпеки регіону: 1) тривалість життя; 2) рівень споживання продовольчих товарів; 3) якість та безпечність продукції; 4) фізична доступність продовольства; 5) економічна доступність продовольства; 6) стабільність продовольчого ринку; 7) ступінь незалежності продовольчого ринку; 8) рівень розвитку галузей АПК; 9) вплив продовольчого забезпечення на тривалість життя¹³. О. І. Гойчук виділяє такі системоутворюючі принципи продовольчої безпеки України: 1) самозабезпеченість; 2) незалежність; 3) доступність; 4) якість¹⁴.

Проаналізувавши погляди вчених-економістів на визначення принципів продовольчої безпеки України, можливим є виокремлення наступної системи принципів, а саме: 1) принцип достатньої кількості продовольства; 2) принцип продовольчої доступності; 3) принцип продовольчої незалежності держави; 4) принцип самозабезпечуваності; 5) принцип екологічності продуктів харчування; 6) принцип якості та безпечності продовольства.

З'ясуємо як же визначають основні правові засади національної продовольчої безпеки вчені-юристи. Так, на думку Т. В. Курман, повноцінна система продовольчої безпеки України має охоплювати такі складові: стійку систему продовольчого забезпечення, що здатна постійно забезпечувати населення продуктами харчування на необхідному рівні; фізичну та економічну доступність продовольства для різних категорій населення; контроль на усіх стадіях виробництва за якістю та безпекою продуктів харчування; систему захисту вітчизняного аграрного товаровиробника від імпортної залежності щодо продовольства; систему створення і підтримання на необхідному рівні резервних запасів продовольства; ефективний механізм державного підтримання аграрних товаровиробників; систему контролю за раціональним використанням природних ресурсів у процесі аграрного виробництва¹⁵.

В. М. Єрмоленко виділяє в змісті продовольчої безпеки як комплексного соціально-економічного явища певні чинники: 1) продовольча незалежність держави; 2) якість і безпечність харчової продукції; 3) фізична доступність продуктів харчування для населення; 4) економічна доступність продуктів харчування для населення¹⁶.

Виробництво продовольства відповідно до якісних критеріїв продукції сільського господарства, його безпечність для життя та здоров'я населення, вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції стають нагальними питаннями для подальшого розвитку агропромислового комплексу України. Як слушно зазначає В. М. Єрмоленко, однією з першорядних проблем у цій сфері виступає превалювання при виробництві продуктів харчування стандартів підприємств, у яких закріплені індивідуальні, розроблені самим виробником технології з переважанням застосування шкідливих для здоров'я людини консервантів, підсилювачів смаку й запаху та інших речовин¹⁷. Так, нормативно-правове дозволення застосування

індивідуальних технологій сприяє виробникам продукції сільського господарства замінити складники виробленого продукту іншими речовинами, що призводить до погіршення здоров'я населення.

Іншим чинником, що впливає на виробництво якісної, безпечної для життя та здоров'я, екологічно чистої продукції, є все більш поширюване застосування генетично модифікованих організмів при виробництві сільськогосподарської продукції. Виникає питання про забезпечення біологічної безпеки людини. У законодавстві, що спрямоване на регулювання використання генетично модифікованих організмів, містяться окремі прогалини. Наприклад, В. М. Єрмоленко, аналізуючи стан забезпечення біологічної безпеки в Україні, виділяє наступні недоліки: 1) значна кількість норм щодо принципів і завдань державної політики в галузі поводження з генетично модифікованими організмами має яскраво виражений декларативний характер; 2) відсутність жодних засобів нормування відносин з генетично модифікованими організмами; 3) узагальнений характер розподілу повноважень з контролю за генетично модифікованими організмами за різними органами державної влади, що вимагає додаткової регламентації правового регулювання за допомогою підзаконних актів; 4) надмірна узагальненість вимог до процедури проведення експертизи трансгенної продукції, що потребує подальшої деталізації актами міністерств і відомств; 5) переважання відсилочних приписів щодо настання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері поводження з генетично модифікованими організмами, що нівелює ефективність останньої; 6) Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р., № 1103-V не містить жодної вказівки на узагальнюючу позицію законодавця щодо якості і безпечності сільськогосподарської продукції, що містить генетично модифіковані організми¹⁸. Таким чином, ми бачимо, що в Законі України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» не враховано найголовнішого – потенційної небезпечності генетично модифікованих організмів для життя та здоров'я людини. Слушною є точка зору В. М. Єрмоленка, який вказує на те, що в механізмі правового регулювання виробництва трансгенної продукції превалюють дозволи й позитивні зобов'язування за відсутності заборонних і слабкої дієвості охоронних приписів¹⁹.

В. М. Єрмоленко визначає фізичну доступність продуктів харчування для населення як безперервне їх надходження до споживача у достатніх обсягах. Характеризуючи фізичну доступність продуктів харчування для населення, вчений-юрист виділяє в її складі два рівні: перший – це наявність продуктів харчування у країні взагалі, а другий – у конкретному регіоні. На його думку, для забезпечення наявності продуктів харчування у країні необхідним є достатній ступень розвитку власного сільськогосподарського виробництва. Подолання ж нестачі продовольства в окремому регіоні держави можливе за рахунок розвитку внутрішнього агропродовольчого ринку²⁰. Особливу увагу В. М. Єрмоленко звертає на показник економічної доступності продуктів харчування для населення, тобто здатності населення за рахунок власних доходів безболісно задовольняти свої раціональні потреби у продуктах харчування.

Звертає на себе увагу дослідження правових аспектів національної продовольчої безпеки з точки зору її адміністративно-правового забезпечення. Зокрема, А. Ю. Тригуб виділяє наступні принципи адміністративно-правового забезпечення національної продовольчої безпеки: 1) принцип стабільного забезпечення доступності продовольства; 2) принцип забезпечення стійкої продовольчої незалежності держави; 3) принцип гарантування належної якості, безпеки та корисності продуктів харчування; 4) принцип забезпечення екологічного благополуччя держави; 5) принцип забезпечення ефективного та стабільного функціонування ринку продукції АПК; 6) принцип чіткого розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної продовольчої безпеки; 7) принцип пріоритетності соціального розвитку сільських територій; 8) принцип врахування обмеженості ресурсів; 9) принцип протекціонізму вітчизняних товаровиробників; 10) принцип забезпечення стійких інтеграційних зв'язків між сільським господарством і переробними галузями АПК; 11) принцип підтримки наукових розробок та впровадження передових технологій у сільськогосподарське виробництво.

Втім, дещо необгрунтовано видається думка А. Ю. Тригуба щодо здійснення гарантування та адміністративно-правового регулювання продовольчої безпеки на основі чітко визначених та зважених принципів здійснення державної політики як основних керівних її ідей²¹. Адже правове регулювання сфери продовольчої безпеки не має суто публічного характеру. Публічно-правові норми можуть бути застосовані тільки для підтримання мінімального рівня продовольчої безпеки держави. У цьому сенсі може йтися тільки про гарантування певного мінімуму продовольства на продовольчому ринку країни. Неможливим є забезпечення та гарантування в сучасних соціально-економічних умовах України оптимального та самозабезпеченого рівнів. Як свідчить досвід побудови та функціонування агропромислового комплексу СРСР, адміністративно-правове регулювання призвело до відсутності окремих видів продовольчих товарів у магазинах.

Спірним є також твердження про те, що принципи забезпечення національної продовольчої безпеки повинні базуватися на загальних принципах реалізації державної виконавчої влади у галузі сільського господарства. Так, В. І. Курило розуміє під принципами державного управління аграрним сектором економіки фундаментальні, науково обгрунтовані та здебільшого законодавчо закріплені положення, які відображають відповідні існуючій формі держави об'єктивні, універсальні, необхідні закономірності взаємодій між керівним суб'єктом державного управління аграрним сектором економіки та відповідними об'єктами управління²². Зокрема, дослідник виокремлює такі принципи, як: самозабезпечення основними харчовими про-

дуктами, економічна та фізична доступність продуктів харчування, незалежність від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників²³. Але в умовах практичної відсутності державної власності на засоби виробництва, наявності здебільшого приватних суб'єктів господарювання в сфері агропромислового комплексу України наряд чи можна здійснювати ефективну державну виконавчу владу у вказаній галузі.

М. В. Гребенюк зосередив свою увагу на дослідженні сутності категорії «продовольча незалежність» як однієї зі складових категорії «продовольча безпека». Вчений-юрист розуміє під продовольчою незалежністю обов'язкову умову забезпечення продовольчої безпеки, державно-правовий механізм ефективності розвитку вітчизняного сільського господарства та продовольчого виробництва, спрямований на недопущення продовольчої кризи та надзвичайної продовольчої ситуації²⁴. Показники, за якими розраховується продовольча незалежність держави, характеризують рівень продовольчої безпеки держави. Не визначеним залишається питання щодо законодавчого закріплення максимально можливого обсягу імпорту у відсотках від загального обсягу виробництва національними товаровиробниками продукції сільського господарства в державі.

Важко погодитися із пропозицією М. В. Гребенюка щодо того, що частка імпортої залежності за окремими видами продукції, насамперед тими, що не вирощуються в країні, не має перевищувати 25–30 % вітчизняного продовольчого ринку²⁵. Автор обґрунтовує це положення тим, що збільшення обсягів продуктів харчування імпортного виробництва може призвести до занепаду галузей сільського господарства країни, до ускладнення продовольчої ситуації. Але подивимося на таку обставину: сам рівень у 25–30 %, що пропонується, може бути занадто високим для національної продовольчої незалежності держави, а відтак і її продовольчої безпеки. Саме тому видається доцільним знизити запропоновану цифру на 10 % – до 15–20 % відповідно. М. В. Гребенюк пропонує визначити поняття категорії «продовольча незалежність держави» у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» наступним чином: продовольча незалежність – це умова забезпечення продовольчої безпеки, за якої, у випадку припинення поставок продовольства із-за кордону не виникає продовольчої кризи, при цьому продовольча незалежність держави вважається досягнутою, якщо забезпечення власного виробництва становить не менше 80 відсотків від обсягів споживання населенням продуктів харчування відповідно до фізіологічних норм²⁶.

Проаналізуємо надане визначення продовольчої незалежності. По-перше, із даного визначення не зрозуміло, який вид продовольчої незалежності розглядається, а саме: держави, окремого регіону чи групи осіб? По-друге, в сучасних соціально-економічних умовах, в яких відбувається розвиток нашої держави, видається неможливою реалізація правового режиму, що передбачає забезпечення продовольчої безпеки. Адже використовуючи категорію «продовольча безпека» в широкому розумінні цього терміну ми приходимо до висновку про необхідність забезпечення та гарантування її оптимального та самозабезпечуваного рівнів. По-третє, запропонований рівень у 80 % забезпечення споживання населенням продовольства за рахунок виробництва сільськогосподарської продукції власним АПК держави є низьким.

Така оцінка робиться на підставі того, що виходячи із наданого розрахунку близько 20 % від загального обсягу споживання лишається поза національним правовим регулюванням. В такому випадку є можливими порушення прав споживачів на якісну, безпечну для життя та здоров'я, вирощену в екологічних умовах сільськогосподарську продукцію внаслідок її імпортування за зовнішньоекономічними договорами. Виникає пропозиція закріпити на законодавчому рівні граничний рівень продовольчого імпорту на рівні 10 % від загального обсягу національного виробництва продуктів харчування.

Враховуючи викладені застереження, пропонуємо викласти поняття продовольчої незалежності України як чинника правового регулювання продовольчої безпеки, за умови дотримання мінімального рівня якого в державі або в окремому її регіоні не виникає продовольчої кризи та надзвичайної продовольчої ситуації; національна продовольча незалежність є досягнутою, якщо граничний рівень продовольчого імпорту становить 10 % від загального обсягу виробництва продуктів харчування.

Аналізуючи викладене, спробуємо дати визначення принципам правового регулювання продовольчої безпеки держави. Принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави можуть бути визначені як вихідні організаційно-правові засади функціонування механізму продовольчої безпеки держави.

Висновками даного дослідження можуть слугувати наступні. На основі аналізу поглядів вчених-економістів і вчених-правників видається можливим виокремити наступні принципи правового регулювання національної продовольчої безпеки: 1) принцип здійснення державно-правового регулювання продовольчої безпеки держави; 2) принцип здійснення державно-правового забезпечення й гарантування підтримання мінімального рівня продовольчої безпеки держави; 3) принцип економічної доступності продовольства широкому загалу населення України, зокрема соціально незахищеним верствам населення; 4) принцип достатності продуктів харчування на національному продовольчому ринку держави або принцип фізичної доступності продовольства; 5) принцип виробництва продовольства відповідно до якісних критеріїв продукції сільського господарства; 6) принцип виробництва безпечних для життя та здоров'я населення продуктів харчування, що забезпечували б максимально можливу тривалість життя людини; 7) принцип забезпечення вирощування сільськогосподарської продукції з дотриманням екологічних нормативів; 8) принцип дотримання нормативів біологічної безпеки при вирощуванні, переробці та реалізації продукції сільського господарства; 9) принцип дотримання стану продовольчої незалежності держави; 10) принцип недопущення настання надзвичайних продовольчих ситуацій.

З названих принципів нами були запропоновані в такій редакції вперше наступні, а саме: 1) принцип здійснення державно-правового регулювання продовольчої безпеки держави, оскільки правове регулювання

сфери продовольчої безпеки в умовах ринкової економіки не має суто публічного характеру, тому видається доцільним використовувати категорію «правове регулювання» замість категорії «правове забезпечення»; 2) принцип здійснення державно-правового забезпечення й гарантування підтримання мінімального рівня продовольчої безпеки держави через те, що категорія «правове забезпечення» в сучасних соціально-економічних умовах України може бути спрямована тільки на гарантування певного мінімуму продовольства на продовольчому ринку країни; 3) принцип виробництва безпечних для життя та здоров'я населення продуктів харчування, що забезпечували б максимально можливу тривалість життя людини; 4) принцип забезпечення вирощування сільськогосподарської продукції з дотриманням екологічних нормативів; 5) принцип дотримання нормативів біологічної безпеки при вирощуванні, переробці та реалізації продукції сільського господарства; 6) принцип дотримання стану продовольчої незалежності держави; 7) принцип недопущення настання надзвичайних продовольчих ситуацій. Вказані принципи слід закріпити на законодавчому рівні в законі «Про продовольчу безпеку України», що має бути прийнятий Верховною Радою України.

Перспективами подальших наукових досліджень може бути використання отриманих результатів у наукових розробках. Також слід дослідити норми аграрного законодавства України щодо правового регулювання продовольчої безпеки.

¹ Загальна теорія держави і права: [Підручник для юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с. – С. 197.

² *Курило В. І.* Забезпечення продовольчої безпеки як принцип державного управління аграрним сектором економіки України / В. І. Курило // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 7. – С. 77–80. – С. 79.

³ *Тригуб А. Ю.* До питання визначення принципів адміністративно-правового забезпечення національної продовольчої безпеки України / А. Ю. Тригуб // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 вересня 2010 р.): Збірник наукових праць / За заг. ред. А. М. Статівки та ін. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 151–155. – С. 152.

⁴ *Гребенюк М.* Правовий аспект співвідношення понять «продовольча незалежність» та «продовольча безпека» // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 5. – С. 35–38.

⁵ *Курман Т. В.* Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспект / Т. В. Курман // Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика: монографія / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич, В. М. Корнієнко та інші; за ред. д-ра юрид. наук, проф. А. М. Статівки. – Х.: Вид-во «ФІНН», 2010. – С. 82–101. – С. 94–96.

⁶ *Єрмоленко В. М.* Актуальні питання систематизації законодавства про продовольчу безпеку / В. М. Єрмоленко // Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: Збірник наукових праць круглого столу (18 березня 2011 року). – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – С. 113–119.

⁷ *Пасхавер Б.* Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 43–50. – С. 43.

⁸ *Кочетков О. В.* Формування системи показників продовольчої безпеки країни / О. В. Кочетков, Р. В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 43–49. – С. 43.

⁹ *Царенко О. М.* Екологізація виробництва як основа продовольчої безпеки України / О. М. Царенко, П. В. Тархов, В. П. Щербань // Економіка АПК. – 2001. – № 5. – С. 15–20. – С. 16.

¹⁰ *Кушнір І. В.* Обґрунтування розміру мінімальної зарплати з урахуванням рівня харчування населення / І. В. Кушнір // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 120–122. – С. 120–121.

¹¹ *Тринько Р. І.* Соціально-економічна сутність та основні шляхи реалізації продовольчої безпеки в Україні / Р. І. Тринько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 1. – С. 245–261. – С. 249.

¹² *Ільяшенко В. А.* Продовольча безпека як складова державної агропродовольчої політики України / В. А. Ільяшенко // Економіка та держава. – 2008. – № 6. – С. 99–101. – С. 99.

¹³ *Скидан О.* Продовольственная безопасность как приоритет региональной аграрной политики / О. Скидан // Экономика Украины. – 2004. – № 3. – С. 53–61. – С. 55–59.

¹⁴ *Гойчук О. І.* Продовольча безпека: монографія / О. І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 384 с. – С. 62.

¹⁵ *Курман Т. В.* Вказана праця.

¹⁶ *Єрмоленко В. М.* Вказана праця.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ *Тригуб А. Ю.* Вказана праця.

²² *Курило В. І.* Адміністративні правовідносини у сільському господарстві: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / В. І. Курило. – К., 2007. – 487 с. – С. 97.

²³ *Курило В. І.* Вказана праця.

²⁴ *Гребенюк М.* Вказана праця.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

Резюме

Наукова стаття присвячена дослідженню наукової категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави». На основі комплексного аналізу поглядів вчених-юристів і вчених економістів автором виокремлюється система принципів правового регулювання продовольчої безпеки держави. Висновком дослідження стала розробка поняття категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави» та виділення принципів правового регулювання, з котрих окремі запропоновані вперше.

Ключові слова: продовольство, продовольча безпека держави, принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави, система принципів правового регулювання продовольчої безпеки держави.

Резюме

Научная статья посвящена исследованию научной категории «принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства». На основании комплексного анализа взглядов ученых-юристов и ученых-экономистов автором выделяется система принципов правового регулирования продовольственной безопасности государства. Выводом исследования стала разработка понятия категории «принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства» и выделение принципов правового регулирования, из которых отдельные предложены впервые.

Ключевые слова: продовольствие, продовольственная безопасность государства, принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства, система принципов правового регулирования продовольственной безопасности государства.

Summary

The scientific article is devoted to research of scientific category «principles of legal adjusting of food safety of state». On the basis of complex analysis of looks of scientists-lawyers and scientists-economists by an author the system of principles of legal adjusting of food safety of state is selected. Development of notion of category became a research conclusion the «principles of legal adjusting of food safety of state» and selection of principles of legal adjusting, from which the separate are offered first.

Key words: food, food safety of state, principles of legal adjusting of food safety of state, system of principles of legal adjusting of food safety of state.

Отримано 8.12.2011

Г. В. ОСТАФІЙЧУК

*Григорій Володимирович Остафійчук, здобувач
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН – ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Птахівництво є найбільш скоростиглою галуззю тваринництва, яка при порівняно незначних затратах праці й кормів дає за короткий час високоякісну продукцію (доросла птиця, молодняк птиці, інкубаційні та харчові яйця, продукти забою та переробки, пух та пір'я, тощо), що широко використовується не тільки в харчовій промисловості, а й у парфумерній, мікробіологічній промисловості та медицині. У процесі діяльності виробників продукції птахівництва, її переробки і реалізації відповідно до статутної правосуб'єктності виникають різноманітні за своєю соціально-економічною сутністю і юридичною природою правовідносини. Центральне місце серед них займають аграрні правовідносини – правова форма вираження і закріплення суспільних відносин як економічної категорії, різновиду виробничих відносин, що виникають і розвиваються в процесі організації і ведення сільськогосподарського виробництва. З розвитком різноманітних форм власності і організаційно-правових форм діяльності особливої актуальності набуває розробка наукових підходів до класифікації суб'єктів аграрних правовідносин – виробників продукції птахівництва.

Дослідженню теорії аграрних правовідносин взагалі і правового статусу їхніх суб'єктів зокрема в різний час присвячували свої праці такі науковці, як: В. М. Єрмоленко, О. О. Погрібний, В. І. Семчик, А. М. Стагівка, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. З. Янчук та інші. Проте правосуб'єктність виробників продукції птахівництва є недостатньо розробленою в науці аграрного права України, а тому потребує комплексного і поглибленого вивчення.

Завданням даної публікації є аналіз чинного аграрного законодавства, що регламентує відносини в галузі виробництва і переробки продукції птахівництва і розробка науково-обґрунтованої класифікації суб'єктів аграрних правовідносин – виробників продукції птахівництва.

Переходячи до викладення основного матеріалу, хочемо зазначити, що птахівництво забезпечує населення країни дієтичними висококалорійними продуктами харчування. Завдяки скороспілості та високій